

Teenus 145: aruanne 2018. a.

1. Institutsionaalse toitlustamise korraldamine valdkonna ülevaade

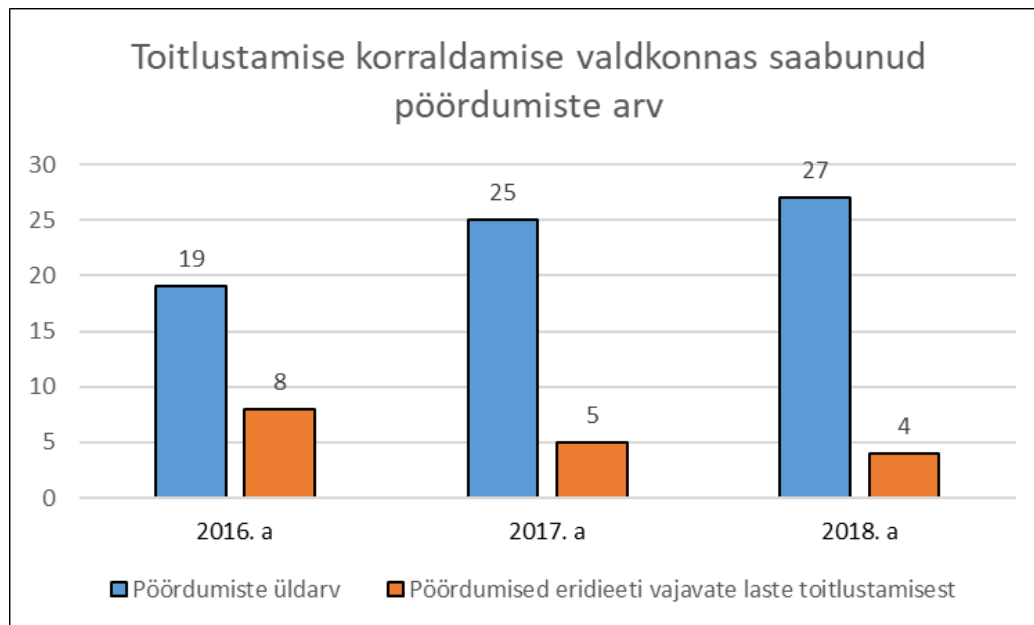
Toidu- ja toitumisalased teemad on olnud pikaajaliselt riiklikes programmides esiplaanil. Valdkonna tegevustesse on kaasatud mitmed riiklikud institutsioonid. Regulaarselt uuendatakse toitumissoovitusi, sellega kaasneb riiklike õigusnormide ajakohastamine ning korraldatakse elanikkonna teadlikkuse tõstmisele suunatud kampaaniad. Samuti regulaarselt toimuvad koolitused institutsionaalse toitlustamise korraldajatele, koostatakse teabematerjal.

Fookuses on olnud ka Terviseameti järelevalve institutsionaalse toitlustamise korraldamise valdkonnas. Lisaks plaanilisele järelevalvele on valdkond aastate lõikes uuritud erinevate sihtkontrollide kaudu, kogutud on palju andmeid, mis annab hea ülevaade valdkonnast tervikuna. Järelevalve prioriteedina on kestvalt olnud lasteasutustes toitlustamise korraldamine.

Kehtivate õigusnormide täitmine on aastast aastas olnud üsna heal tasemel. Toitlustajad pakuvad lastele mitmekesist, tasakaalustatud, vajadustele vastavat toitu. Põhilised probleemid toitlustamise korraldamisel lasteasutustes on nõutud regulaarsusega kalaroogade, värskete puu- ja köögiviljade pakkumine ning kahe nädala menüü toiduenergia ja põhitaitainete sisalduse arvutamine.

Joonis 1 näitab, et Terviseametile saabunud toiduteemaliste pöördumiste arv on aastatega jäänud samale tasemele (jälgitav on väheldane kasvutrend). Viimastel aastatel püsivalt aktuaalseks jääb eridieeti vajavate laste toitlustamise korraldamise teema. Aastatel 2017-2018 korraldas Terviseamet sihtkontrolli, mille raames uuriti eridieeti vajavate laste toitlustamist koolides. Kogutud andmetest selgus, et kokku on koolides 925 last, kes vajavad eritoidu korraldamist koolides (s.o. 0,6% uuritud koolide õpilastest). Sihtkontrolli tulemuste ülevaade avalikustatakse eraldi dokumendina Terviseameti kodulehel.

Joonis 1

Kaasaegsed toitumisalased trendid peegelduvad ka institutsionaalse toitlustamise korraldamisel. Kasvab tarbijate huvi taimetoidu ja vegantoitlustamise vastu. Alates 2017. a hakkas aktiivselt tegutsema selle küsimusega Eesti Vegan Selts. Koostöös Sotsiaalministeeriumi, Terviseameti ja Tervise Arengu Instituudiga algatatud olid arutelud lasteasutustes vegantoidu võimaldamise

küsimuses. Diskussiooni tulemusena on poolte kokkuleppel (lasteaed/toitlustaja/lapsevanem) võimalik pakkuda vegantoitu koolieelsetes lasteasutustes.

2. Järelevalve üldtulemused toitlustamise korraldamise valdkonnas

Terviseamet teostab riskipõhist järelevalvet haridus- ja sotsiaalasutustes toitlustamise korraldamise üle. Kontrolli prioriteetide määratlemisel võetakse arvesse valdkonna eripärasid ning varasemate kontrollide tulemusi. Aastal 2018. kuulus haridus- ja sotsiaalasutustes toitlustamise korraldamise valdkond madala riskikategooriasse (v.a. toitlustamine laste või täiskasvanute ööpäevaringsetes hoolekandeesutustes ja asenduskodudes, noorte püsilaagrites). Inspeksioone viidi läbi ohu hindamise kriteeriumite alusel (sh järelevalve tulemused, kaebuste olemasolu). Tabel 1. tutvustab 2018. a järelevalve andmetega institutsionaalse toitlustamise korraldamise üle.

Tabel 1

	Tegutsevate objektide arv	Kontrollitud objektide arv	Märgukirjade arv	Kaebused	
				Üldarv	Põhjendatud
Toitlustamine koolieelsetes lasteasutustes	739	303	12	7	1
Toitlustamine koolides	572	247	48	4	0
Toitlustamine kutsekoolides (põhikooli baasil)	27	3	3	0	0
Toitlustamine noortelaagrites	28	26	0	0	0
Toitlustamine asenduskodudes	73	10	0	0	0
Toitlustamine ööpäevaringsetes üldhooldekodudes	178	135	1	4	0
Toitlustamine ööpäevaringsetes erihoolekandeesutustes	61	28	3	0	0
Toitlustamine tervishoiuasutustes	49	5	0	1	0
Toitlustamine kinnipidamisasutustes	18	0	0	1	0

Järelevalve käigus on täheldatud teatud positiivsed ja negatiivsed trendid.

Positiivne on, et laste toitlustamise korraldamisel üldjuhul välditakse poolfabrikaate ning toit valmistatakse kohapeal. Püütakse mitmekesistada menüüd ning võimalikult rohkem pakkuda värskeid puu- ja köögivilju. Maakoolid ja –lasteaiad kasutavad suuresti ka kohalikku ning hooajalist toorainet. Positiivne on ka see, et üha rohkem pööravad tähelepanu laste toitlustamise korraldamisele lapsevanemad; tuntakse huvi menüü tervislikkuse, mitmekesisuse vastu. Erilist tähelepanu pööravad lapsevanemad suhkru sisaldusele lasteaias toitudes.

Üldistest puudustest esines kõrvalekaldeid nõuetest menüü arvutamisel (ebareaalsed numbrid), puudulikult koostatud tehnoloogilised kaardid, sageli esinev puudus oli ka põhitaitainete tasakaalustamatuse osas. PRIA köögivilja ja piima programmidega liitunud lasteasutustes jääb mõnikord puuviljade ja piima programmi raames pakutud toiduained menüüs kajastamata. Nõustamistöö tulemusena menüüsid korrigeeriti ning puudusi likvideeriti.

Kahe lasteaias järelevalve käigus ilmnisid puudused seoses toidu ohutusega, millest teavitati Veterinaar- ja Toiduametit.

Suurt osa puudusi toitlustamise korralduse valdkonnas kõrvaldatakse tavaliselt enne meetmete rakendamist. Kõik kõrvalkalded on asjaosalistega läbi arutatud, ulatuslikemal juhtudel kajastuvad märgukirjades. Kirjavahetus on konstruktiivne ning küsimused olid lahendatud.

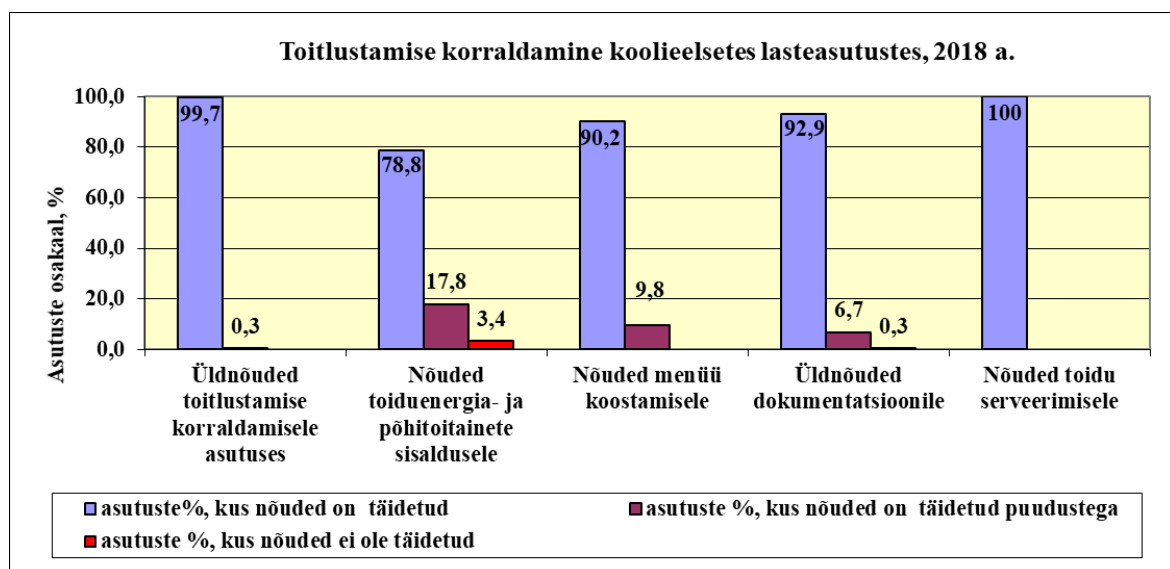
2.1. Korraldav töö toitlustamise korraldamise valdkonnas

- Tihedat koostööd on tehtud kõigi omavalitsustega. Samuti jätkus koostöö laste- ja sotsiaalasutuste juhtidega, et parandada laste toitlustamise korraldamist.
- Toiduohutuse valdkonnas toimub tihke koostöö Veterinaar- ja Toiduameti veterinaar keskustega (sh infovahetus uute objektide tegevuse alustamisega ja kaebuste lahendamisel).
- Viimsi Vallavalitsusega jätkus suhtlemine seoses tervislikel põhjustel teisiti toituvate laste toitlustamisega.
- Koostöös Pärnu omavalitsuse komisjoniga oli 2018. aastal läbi viidud reid linna koolisööklates. Hinnatud olid menüüd, portsjoni suurused ning seda, kui palju toitu jäetakse järele.
- Tervise Arengu Instituudi, Sotsiaalministeeriumi ning Eesti Vegan Seltsiga toimusid läbirääkimised koolieelsetes lasteasutustes vegan menüüde rakendamise eesmärgil.

2.2. Toitlustamise korraldamine koolieelsetes lasteasutustes

2018. aastal kontrollis Terviseamet 301 lasteaeda (40% lasteaedadest). Koolieelsed lasteasutused on huvitatud Terviseametiga koostööst ning ameti poolsetest soovistest toitlustamise osas. Menüü koostamise osas on inspekteerimiste käigus lasteasutusi vajadusel mitmeti nõustatud ja saadud positiivseid tulemusi. Nõuete täitmise hinnanguid tutvustab joonis 1.

Joonis 2

- Üldnõuded toitlustamise korraldamisele olid täidetud peaaegu kõigis kontrollitud lasteaedades (99,7 %). Ühes lasteaias ei peetud kinni söögikordade vahe pikkuse nõudest. Peale märkuse tegemist lasteaedade pidajad tegid muudatused lasteaia päevakavas.
- Nõuete täitmisega toiduenergia- ja põhitoitainete sisalduse osas oli jätkuvalt probleeme. Toiduenergia ning põhitoitainete teoreetiline sisaldus vastas nõuetele 78,8 % lasteaedadest. Puudusi avastati menüü teoreetilise energeetilise sisalduse või põhitoitainete optimaalse osakaalu osas. Enamikel juhtudel toiduenergia- ja põhitoitainete sisaldus oli üle normi (v.a. süsivesikute sisaldus). Kontrollitud lasteasutustes oli 17,8 %, kus nõuded toiduenergia ja/või põhitoitainete sisaldusele olid täidetud puudustega (mõned vaadeldavatest parameetritest võisid olla normist kõrgemal või madalamal); 3,4 % asutusti ei vastanud nõuetele. Seoses avastatud puudustega toitlustajaid nõustati, menüüd olid viidud vastavusse nõuetega.

- Menüü koostamise osas vastas kehtivatele nõuetele 90,2 % kontrollitud asutustest. Põhiliseks puuduseks oli värsket kala ning värskete puu- ja köögiviljade vähene kasutamine.
- Dokumentatsiooni osas olid lasteaedades enamasti nõuded täidetud (92,9 %). Osaliselt vastasid nõuetele 6,7 % kontrollitud asutustes ning 0,3 % ei vastanud nõuetele. Menetluse käigus toitlustajaid nõustati, olukord paranes.
- Nõuded toidu serveerimisele ja einestamisruumidele olid täidetud kõigis lasteaedades (100 %).

2.3. Toitlustamise korraldamine koolides

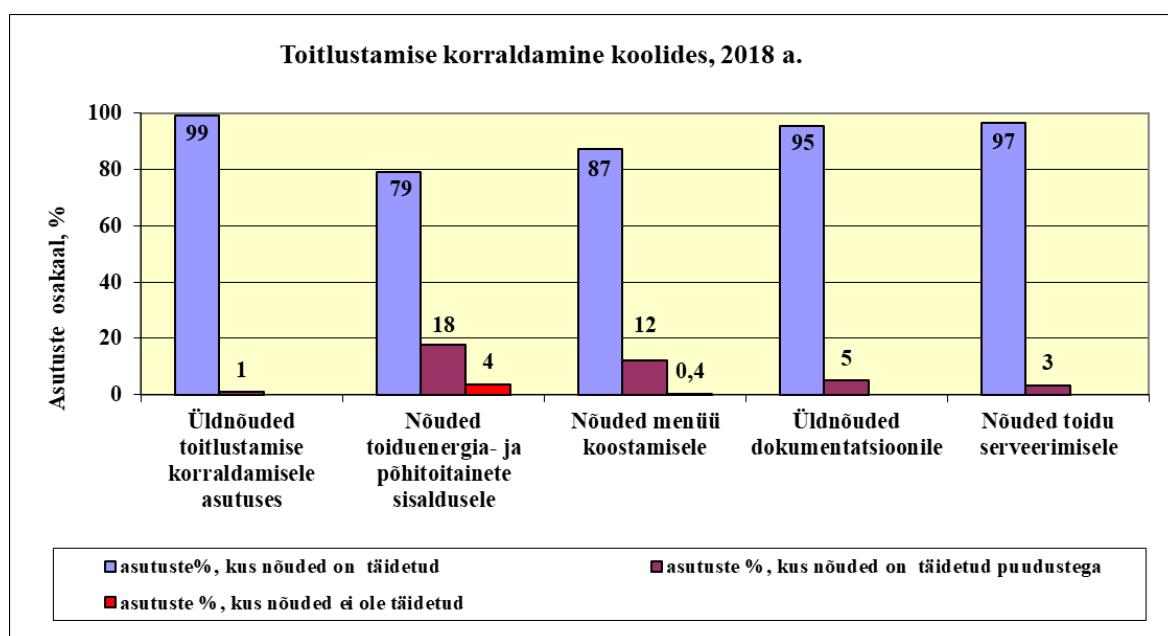
2018. aastal kontrolliti toitlustamise korraldamist 252 koolis, sh kutsekoolides (42 %).

Jätakuvalt on probleemiks suuremate koolide söögivahetunnid. Tihti on söögiruumid üle rahvastatud ja jätkuvalt jääb ajapuudusest paljudel õpilastel toit söömata. Probleemile püütakse lahendust leida. Võimalusel muudetakse koolides söögivahetundide aegu paindlikumaks ja pikemaks või muudetakse toiduajaotamise süsteemi. Kuid tervikuna jääb probleem aktuaalseks.

Positiivne on koolides hommikupudru pakkumine.

Joonis 2 annab ülevaate järelevalve käigus koolidele antud hinnangutest.

Joonis 3

- Järelevalve käigus selgus, et peaaegu kõikides koolides jälgitakse üldnõudeid toitlustamise korraldamisele (99 % kontrollitud asutustest). Puudusi üldnõuete täitmise osas oli tuvastatud kahes koolis (1 % asutustest).
- Nõuded toiduenergia ja põhitoitainete sisaldusele olid täidetud 79 % kontrollitud asutustest, 18 % asutustest täitis nõuded osaliselt, 4 % asutustest ei vastanud nõuetele.
- Menüü koostamise osas vastas nõuetele 87 % koolidest, puudusi leiti 12 % koolidest ning mittevastavaks olid hinnatud menüüid ühes koolis, mis moodustab alla 1 %.
- Dokumentatsiooni vormistamise osas olid nõuded täidetud 95 % koolidest. Puudulikud andmed olid 5 % koolidest.
- Nõuded toidu serveerimisele olid peaaegu kõigis koolides täidetud (97 %). Puudusi oli 3 % asutustest.

Perioodil 2017-2018. aa viidi läbi sihtuuring „Tervislikel põhjustel teisiti toituvate laste toitlustamine koolides“. Uuringusse olid kaasatud kõik koolid. Uuriti koolides erideeti vajavate laste toitlustamise korraldamist. Lisaks sellele korraldas Terviseamet sihtuuringu raames koolilaste lapsevanemate veebiküsitluse. Sihtuuringu kokkuvõtte avaldatakse eraldi dokumendina.

2.4. Toitlustamise korraldamine noortelaagrites

Toitlustamise korraldamist kontrolliti 26-s noortelaagris lähtudes sotsiaalministri 23. märtsi 2012. a määruse nr 7 „Tervisekaitseõuded noorte püsilaagritele“ nõuetest. Nimetatud määruse nõuete kohaselt peab noori toitlustama kindlaksmääratud kellaaegadel neli korda päevas. Söögiaeg peab kestma vähemalt 30 minutit ja toidukordade vahe ei tohi ületada nelja tundi. Kohtade arv söögisaalis peab võimaldama kõikide noorte toitlustamist ühe tunni jooksul. Inspekterimise käigus puudusi toitlustamise korraldamises ei avastatud.

2.5. Toitlustamine ööpäevaringsetes üldhooldekodudes

2018. aastal kontrolliti toitlustamise korraldamist 135 asutuses.

Menüü koostamisel lähtutakse kehtivatest nõuetest, arvestatakse hoolealuste seisundiga, vajadusel toit peenestatakse.

Ühes asutuses avastati puudusi menüü rasvade ja süsivesikute sisalduse osas. Toitlustajat nõustati ning on planeeritud teha 2019. a jooksul järelkontrolli.

Ühel korral tehti asutusele märgukiri tegevuste parendamiseks.

2.6. Toitlustamise korraldamine laste hooldekodudes/asenduskodudes.

2018. aastal kontrolliti toitlustamise korraldamist kümnes laste hoolekandeesutustes. Asutused, kus on korraldatud institutsionaalne toitlustamine, olid nädalamenüüd vaheldusrikkad. Vanematele lastele antakse reeglina võimalus iseseisvalt toitu valmistada.

Kehtivate nõuete rikkumist ei ole avastatud.

2.7. Toitlustamise korraldamine erihoolekandeesutustes.

Kokku kontrolliti 28 asutust. Osades asutustes valmistavad toitu hoolealused abistaja juuresolekul ise peredena ning seetõttu toiduenergia arvestust ei peeta.

Kolmel korral tehti asutustele märgukirjad tegevuste parendamiseks. Puuduseks olid: kahe nädala menüü toiduenergia sisalduse mittevastavus nõuetele; dieettoidu nimistute vormistamine.

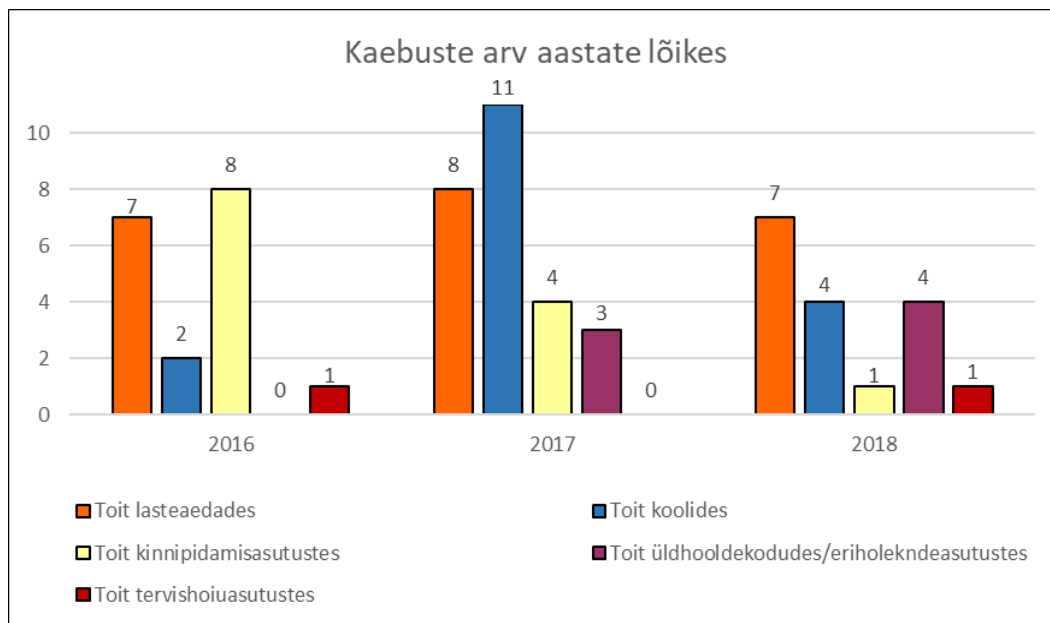
2.8. Toitlustamise korraldamine tervishoiuteenust osutavates asutustes

Toitlustamise korraldamist tervishoiuteenust osutavates asutustes kontrollitakse sotsiaalministri 14. novembri 2002. a määruse nr 131 „Tervisekaitseõuded toitlustamisele tervishoiu- ja hoolekandeesutuses“ alusel. 2018. Aastal kontrolliti 5 asutust. Inspekterimise käigus puudusi ei avastatud.

2.9. Kaebused

Kaebuste arv ning iseloom toitlustamise korraldamise valdkonnas jääb aastatega samaks. Joonis 4 näitab Terviseametile saabuvate kaebuste arvu aastate lõikes ning joonise all on välja toodud 2018. a kaebuste põhjused.

Joonis 4

Kaebused lasteaedade kohta

2018. aasta jooksul registreeriti lasteaedades seitse kaebust toitlustamise korraldamise kohta, nendest üks oli põhjendatud.

- Lõuna RO-le saabus 5 kaebust, nendest ükski ei olnud põhjendatud. Ühe kaebuse puhul avaldati rahulolematust erimenüü pakkumisega. Menetluse käigus selgus, et eritoitu lapsele pakutakse. Kolmel korral kaevati puudulikkule toitlustamise korraldamisele. Asutuse kontrolli käigus puudusi ei avastatud. Ühes lasteaia oli kaebuse teemaks toidu kvaliteet.
- Põhja RO-le saabus 2 kaebust. Ühe kaebuse kohaselt pakuti lastele ebatervislike toite. Kontrollimise ajal määruse rikkumisi ei tuvastatud. Ühe kaebuse kohaselt ei täideta laste toitlustamisel nõudeid. Kontrollimise ajal tuvastati, et nõuded menüü koostamisele olid täidetud. Kõrvalekalle esines ühe vanuserühma 10 päeva toidu keskmise süsivesikute sisalduse osas (ületas lubatud kogust ja osakaalu kogu toiduenergiast). Menetluse käigus viis toitlustaja menüüsse parandused ning viis edaspidi süsivesikute sisaldus vastavusse nõuetega.

Kaebused koolide kohta

Kokku laekus terviseametile aasta jooksul neli kaebust. Nendest ükski ei olnud põhjendatud.

- Põhja RO-le saabus üks kaebus koolilaste toitlustamise korraldamise kohta. Kurdeti, et koolilõunat pakutakse liiga varakult. Kontrollimise ajal söögivahetundide planeerimise ja kestvuse osas määruse nõuete rikkumisi ei tuvastatud.
- Lääne RO-le saabus üks kaebus seoses kooli pikapäevarühma toitlustusega. Kaevati kisselli intensiivsele keemilisele lõhnale. Menetluse käigus selgus, et lõhna põhjuseks oli tooraine (siirupi) enda intensiivne lõhn. Ohtu laste tervisele ei esinenud.
- Lõuna RO-l oli 2 kaebust.

Ühel korral oli kaebus toidukvaliteedi ja toiduhügieeni reeglitest kinnipidamise kohta. Kaebust menetleti koostöös Veterinaar- ja Toiduametiga.

Ühel korral kaevati toidu madalale kvaliteedile.

Kaebused hooldekodude kohta

Täiskasvanute üldhooldekodudes toitlustamise korraldamise osas saabus neli kaebust ning ükski ei olnud põhjendatud.

- Üks kaebus saabus Ida RO-le. Kaebus oli seotud diabeedihaige toitlustamise korraldamisega. Kaebuse menetlemise käigus selgus, et hooldekodus ei ole eridieeti vajavaid kliente. Diabeedihaige toitlustamine oli korraldatud vastavuses tema terviseseisundiga. Kaebus oli põhjendamata.
- Põhja RO-le saabus aasta jooksul 2 kaebust toitlustamise kohta. Kaevati menüü koostamise, toidu kvaliteedi, toidu vähesusele üle. Mõlemal juhul ei tuvastatud järelevalve käigus määruse nõuete rikkumisi. Pakutava lõunatoidu välimus ja konsistents olid tootele omased. Toidu valiku ja patsientide tervislikust seisundist tulenevalt määrati dieetid. Kontrollitud kahe nädala toidu keskmine ööpäevane toiduenergia ja põhitoitainete sisaldus vastas määrukses baasdieediga kehtestatud nõuetele.
- Lõuna RO-le saabus 1 kaebus. Pöördumises avaldati rahulolematust klientide toitlustamisega (sh toitlustamise korraldamisele ning toiduportsjonide suurusele). Menetluse käigus selgus, et kaebus oli põhjendamata.

Kaebused tervishoiuasutuste kohta

- Ühel korral kaevati Ida RO-le. Kaebus oli seotud kahe teemaga: toidu serveerimisnõuded ning kahjurid. Serveerimisnõuete rikkumisi ei tuvastatud. Tervishoiuasutuse kontrollimisel tegi amet kindlaks, et sõlmitud kahjuritõrje lepingu järgi teostatakse asutuses regulaarselt deratisatsiooni, söögiruumide ja teiste ruumide ülevaatusel närilisi ei märgatud. Kaebus oli põhjendamata.

Kaebused kinnipidamisasutuste kohta

- Üks kaebus saabus kinnipidamisasutuses toitlustamise kohta Lõuna RO-le. Pöördumise kohaselt pidi kinnipeetav saama dieettoitu, mida kinnipidamisasutus talle ei võimaldanud. Menetluse käigus selgus, et kaebaja peab saama tavatoitu.